

**Els fluxos migratoris
entre les Illes Balears
i l'estranger. Anàlisi
quantitatiu de la
sortida de la població
entre 15 i 39 anys**

JUAN FRANCISCO VILA GÓMEZ

Juan Francisco Vila Gómez

Llicenciat en geografia per la Universitat de València. Agent d'Ocupació i Desenvolupament Local. Cursos diversos vinculats a les funcions d'orientador laboral Actualment és tècnic d'ocupació i mercat de treball en el SOIB. Des del 1985 és autor d'estudis i publicacions referides a desocupació juvenil. Disseny, coordinació i gestió de diferents projectes vinculats a la inserció del jovent per a entitats públiques i privades

Resum

Si els darrers anys del segle XX i del principi del segle XXI es caracteritzen, pel que fa al flux migracional de Balears en particular i d'Espanya en general, per un fort moviment migratori procedent d'altres països, el període comprès entre els anys 2008 i 2016, anys de crisi econòmica i de deterioració del mercat laboral, va viure un procés de sortida de persones nacionals i estrangeres cap a fora d'Espanya.

Especialment important, sobretot per la rapidesa i increment en el temps, va ser la sortida de residents espanyols fins al punt que va haver-hi comentaristes i polítics que parlaven d'expulsió.

En aquest treball analitzem de manera quantitativa les dades de l'emigració entre els anys 2008-2019 posant l'accent en la sortida a l'estranger de les persones compreses en el grup d'edat entre 15 i 39 anys. També parlem de les denominades polítiques de retorn del talent i apuntem alguna pregunta per reflexionar-hi com a societat: podem parlar de retorn del talent quan aquest talent no estava prou aprofitat a Espanya? Fins a quin punt la sortida de les persones joves amb major formació és conseqüència de la crisi i si a això no caldrà afegir-hi una visió del món com a aldea global?

Paraules clau

Emigració / inmigració / migrants / saldo migratori / SOIB / flux migracional / retorn

Resumen

Si los últimos años del siglo XX y del principio del siglo XXI se caracterizan, por lo que se refiere al flujo migracional de Baleares en particular y de España en general por un fuerte movimiento migratorio procedente de otros países, el período comprendido entre los años 2008 y 2016, años de crisis económica y de deterioro del mercado laboral vivió un proceso de salida de personas nacionales y extranjeras hacia fuera de España.

Especialmente importante, sobre todo por la rapidez e incremento en el tiempo, fue la salida de residentes españoles llegando a señalar comentaristas y políticos que se estaba produciendo una expulsión de las personas jóvenes.

En este trabajo analizamos de manera cuantitativa los datos de la emigración entre los años 2008-2019 haciendo hincapié en la salida al extranjero de las personas comprendidas en el grupo de edad entre 15 y 39 años. También hablamos de las denominadas políticas de retorno del talento y apuntamos alguna pregunta para reflexionar como sociedad: ¿podemos hablar de retorno del talento cuando este talento no estaba lo suficientemente aprovechado en España? ¿Hasta qué punto la salida de las personas jóvenes con mayor formación es consecuencia de la crisis y si a ello no habrá que añadir una visión del mundo como aldea global?

Palabras clave

Emigración / inmigración / migrantes / saldo migratorio / SOIB / flujo migracional / retorno

1. INTRODUCCIÓ

El present treball analitza de manera quantitativa el canvi dels fluxos migratoris en el període 2008-2019 i, especialment, els canvis produïts en l'evolució del fenomen migratori entre la població compresa entre els 15 i 39 anys. També dediquem un apartat a les polítiques de retorn que des de l'any 2018, coincidint con la recuperació econòmica, s'han desenvolupat a nivell estatal, autonòmic i municipal i també a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

Els canvis en els fluxos migratoris en períodes de crisi no es nou, tal vegada el que ens va a agafar de nou és que la societat espanyola acostumada a anys d'arribada de forts contingents de persones de fora de les nostres fronteres va veure, en aquests anys analitzats, una forta sortida de persones cap a l'estranger i, sobretot, una intensa i ràpida sortida de residents nacionals, especialment en el grup d'edats comprès entre els 16 i el 40 anys, moltes d'aquestes persones ben formades i preparades.

2. ELS FLUXOS MIGRATORIS ENTRE LES ILLES BALEARS I L'ESTRANGER

En analitzar els fluxos migratoris entre les Illes Balears i l'estranger al llarg del període 2008 -2019 (taula 1) podem comprovar una diferenciació en l'evolució dels saldos migratoris (immigració-emigració).

- 2009-2013: són quatre anys de disminució dels saldos migratoris cap a l'estranger en què l'emigració total (nacionals+estrangers) és superior a la immi-

gració total, sent el pic més baix l'any 2013 amb un saldo migratori negatiu a l'estranger de -115,62 %.

- 2014-2017: si bé els saldos migratoris totals dels fluxos migracionals amb l'estranger continuen sent negatius s'observa un decreixement de l'emigració i un lleuger increment de la immigració total.
- 2018-2019: el saldo migratori torna a ser positiu i arriba, l'any 2019, al 35 %, la qual cosa suposa un increment respecte al 2018 de gairebé 27 punts percentuals.

Si comparem aquestes dades respecte a l'evolució dels saldos migratoris d'Espanya amb l'exterior, podem assenyalar que, a Balears, la tendència és similar a l'espanyola perquè, a Espanya, trobem que els saldos negatius són continus fins al 2017 presentant el pic més baix l'any 2013 i iniciant la recuperació dels saldos negatius a partir del 2014.

3. L'EMIGRACIÓ DE LES ILLES BALEARS CAP A L'ESTRANGER

Durant el període comprès entre l'any 2009 i 2019 podem observar com el conjunt de l'emigració total (nacionals+estrangers) cap a l'estranger ha descendit 14 punts percentuals, prenent com a referència les dades de l'any 2008.

Els anys 2013 i 2017 marquen els pics més alts del total de persones que van sortir de les nostres illes a països estrangers. Així podem veure com, entre els anys 2009 i 2013, l'emigració total cap a l'estranger va

Taula 1. Evolució saldo migratori a les Illes Balears 2008-2019

ANY	INMIGRACIÓ TOTAL	EMIGRACIÓ TOTAL	SALDO MIGRATORI	EVOLUCIÓ PERCENTUAL SALDO MIGRATORI
2008	22.323	8.204	14.119	
2009	15.048	10.850	4.198	-70,27%
2010	11.617	11.296	321	-97,73%
2011	12.544	11.126	1.418	-89,96%
2012	12.015	9.945	2.070	-85,34%
2013	11.659	13.865	-2.206	-115,62%
2014	11.612	8.966	2.646	-81,26%
2015	12.535	7.598	4.937	-65,03%
2016	15.130	7.710	7.420	-47,45%
2017	20.196	9.446	10.750	-23,86%
2018	23.323	7.996	15.327	8,56%
2019	26.151	7.025	19.126	35,46%

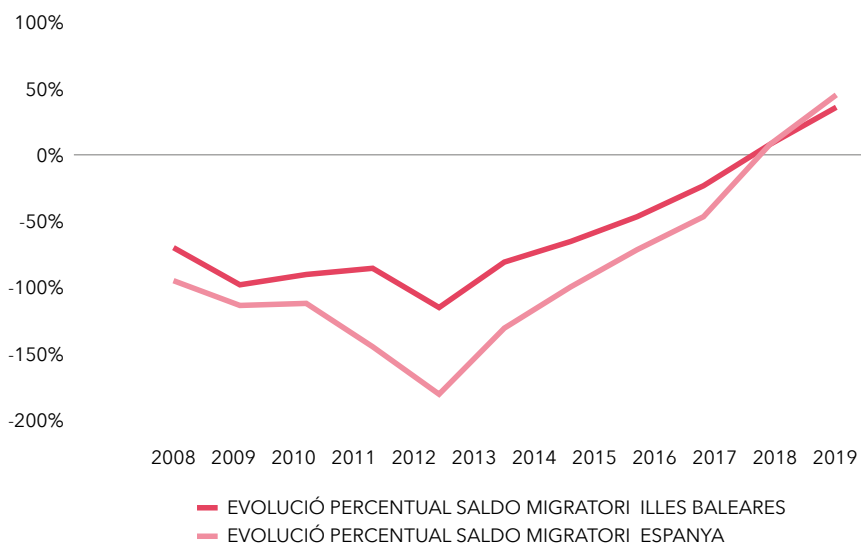
Font: INE i elaboració pròpia

Taula 2. Evolució saldos migratoris d'Espanya amb l'estranger

ANY	INMIGRACIÓ TOTAL	EMIGRACIÓ TOTAL	SALDO MIGRATORI	EVOLUCIÓ PERCENTUAL SALDO MIGRATORI
2008	599.074	288.432	310.642	
2009	392.963	380.118	12.845	-95,87%
2010	360.704	403.749	-43.045	-113,86%
2011	371.355	409.034	-37.679	-112,13%
2012	304.054	446.605	-142.551	-145,89%
2013	280.772	532.303	-251.531	-180,97%
2014	305.454	400.429	-94.975	-130,57%
2015	342.114	343.874	-1.760	-100,57%
2016	414.747	327.324	87.423	-71,86%
2017	532.132	368.860	163.272	-47,44%
2018	643.884	309.526	334.358	7,63%
2019	748.759	299.678	449.081	44,57%

Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 1. Comparació de l'avaluació dels saldos migratoris d'Espanya i les Illes Balears 2009-2019

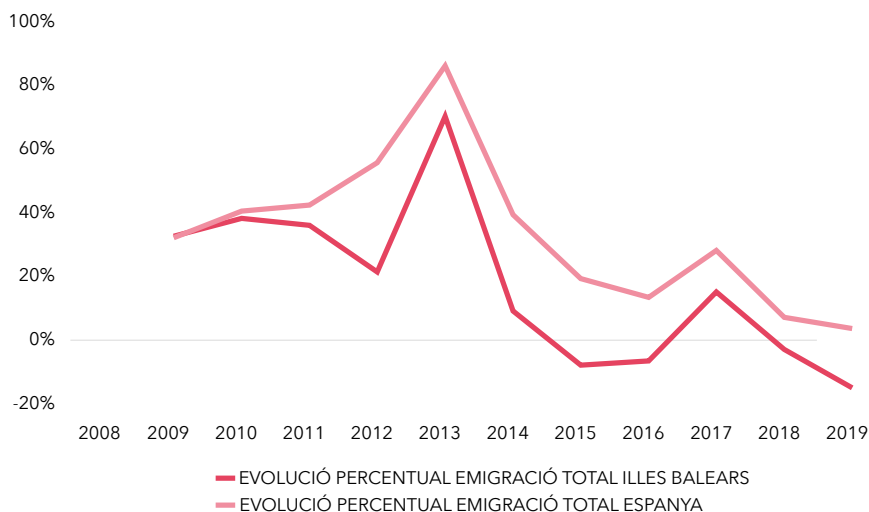
Font: INE i elaboració pròpia

Taula 3. Dades del conjunt de l'emigració cap a l'estranger de les Illes Balears 2008-2019

ANYS	EMIGRACIÓ TOTAL	EVOLUCIÓ PERCENTUAL EMIGRACIÓ TOTAL
2008	8.204	
2009	10.850	32,25%
2010	11.296	37,69%
2011	11.126	35,62%
2012	9.945	21,22%
2013	13.865	69,00%
2014	8.966	9,29%
2015	7.598	-7,39%
2016	7.710	-6,02%
2017	9.446	15,14%
2018	7.996	-2,54%
2019	7.025	-14,37%

FONT: INE i elaboració pròpia.

Fig. 2. Comparació de l'evolució de l'emigració cap a l'estranger entre les Illes Balears i el conjunt d'Espanya

Font: INE i elaboració pròpia

creixent fins a aconseguir el pic màxim l'any 2013 amb un creixement de l'emigració d'un 69 % respecte a les xifres que presenta l'any 2008 (8.204).

A partir de l'any 2014, el creixement de l'emigració comença a alentir-se i a disminuir a partir de l'any següent, si bé l'any 2017 es produeix un repunt una mica superior al 15 % respecte a l'any 2008, i l'any 2019 es produeix el descens més fort de l'emigració de tota la sèrie presentant una disminució de -14,37 % respecte a les dades de l'any 2018.

Si comparem les dades presentades sobre l'emigració total dirigida a l'estranger a les Illes Balears amb el conjunt d'Espanya, observem que la tendència emigratòria de les Illes

Balears no es diferencia pel que fa a l'evolució de l'emigració total del conjunt d'Espanya cap a l'estranger per al mateix període. Encara que Balears presenta una caiguda major de l'emigració total cap a l'exterior que el conjunt d'Espanya.

4. EVOLUCIÓ DELS FLUXOS MIGRATORIS SEGONS NACIONALITATS

Tres són les principals diferències que trobem en les emigracions de persones espanyoles i de persones estrangeres de les Illes Balears cap a l'estranger.

- a. El volum de persones estrangeres que van sortir de les Illes Balears

- cap a l'estranger és molt major que el de les persones espanyoles.
- b. Mentre que en la sortida de les persones espanyoles cap a l'estranger la xifra més alta la trobem l'any 2016 (2.573 persones espanyoles van sortir de Balears), en el cas de les persones estrangeres és l'any 2013 en què trobem el major nombre de persones estrangeres que surten cap a països estrangers.
 - c. A partir de l'any 2017 disminueix la xifra de persones espanyoles que emigren fora d'Espanya si bé, prenent com a referència l'any 2008, el percentatge continuen sent positius.

Si analitzem la sortida de persones estrangeres de Balears cap a l'ex-

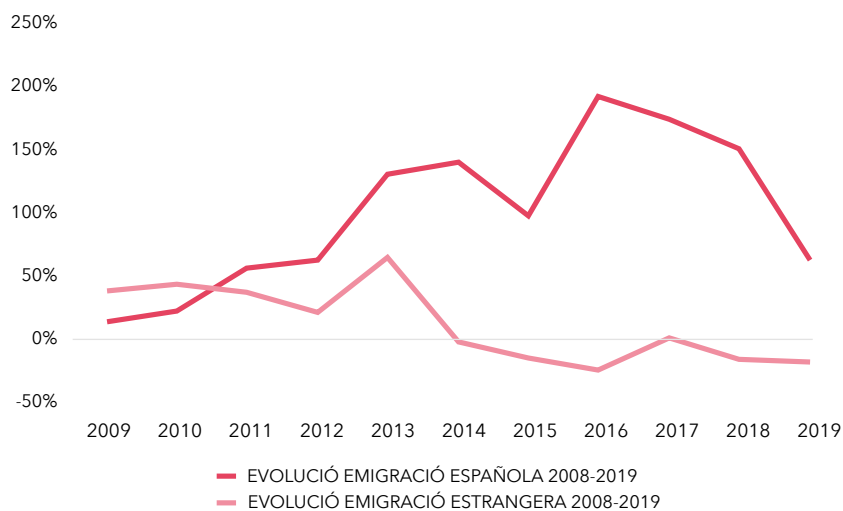
terior, ens trobem que és a partir de l'any 2014 quan es produeix de manera clara la reducció d'emigrants cap a l'estranger. Els percentatges ens indiquen un clar decreixement negatiu que es manté fins al 2019.

Si comparem les tendències de l'evolució de l'emigració espanyola a les Illes Balears i del conjunt d'Espanya cap a l'exterior entre els anys 2008-2019, prenent com a referència l'any 2008, observem que, mentre a Balears la xifra més alta de persones que van sortir cap a l'estranger la trobem l'any 2016, a Espanya la situem l'any 2015. També és interessant observar que la disminució del nombre d'espanyols que van emigrar de Balears cap a l'exterior d'Espanya és més intensa a partir de l'any 2016 i al conjunt d'Espanya la disminució és molt més suau.

Taula 4. Comparació dades de sortida cap a l'estranger de residents nacionals i estranger a les Illes Balears

ANYS	ILLES BALEARS. EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPAÑOLA 2008-2019	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESTRANGERA 2008-2019
2009	9,28%	34,99%
2010	18,56%	39,97%
2011	52,81%	33,57%
2012	58,99%	16,72%
2013	127,95%	61,98%
2014	138,26%	-6,07%
2015	94,96%	-19,57%
2016	190,61%	-29,44%
2017	172,16%	-3,56%
2018	148,91%	-20,57%
2019	58,76%	-23,08%

Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 3. Comparació de la sortida fora d'Espanya de residents espanyols i estrangers a les Illes Balears

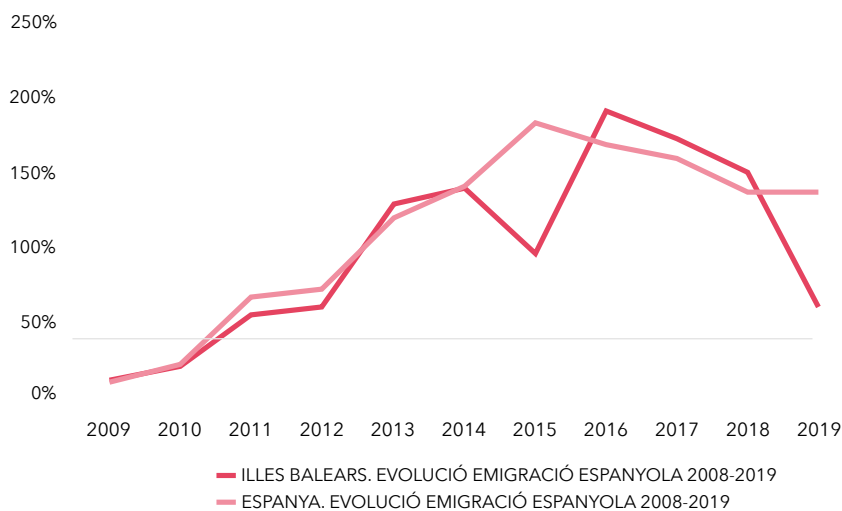
Font: INE i elaboració pròpia

Taula 5. Comparació dels percentatges de sortida cap a l'estranger de residents nacionals a les Illes Balears i a Espanya

ANYS	ILLES BALEARS. EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPAÑOLA 2008-2019	ESPANYA. EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPAÑOLA 2008-2019
2009	9,28%	7,42%
2010	18,56%	19,86%
2011	52,81%	65,56%
2012	58,99%	70,92%
2013	127,95%	118,56%
2014	138,26%	140,08%
2015	94,96%	182,48%
2016	190,61%	168,09%
2017	172,16%	159,15%
2018	148,91%	136,56%
2019	58,76%	135,41%
2019	-34,88%	

Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 4. Comparació entre el conjunt d'Espanya i les Illes Balears de la sortida fora d'Espanya de residents espanyols

Font: INE i elaboració pròpia

5. ELS FLUXOS MIGRATORIS DE LA POBLACIÓ ENTRE 15 I 39 ANYS DE LES ILLES BALEARS CAP A L'EXTERIOR

Si analitzem l'evolució de l'emigració de la població d'edats compresa entre els 15 i 39 anys cap a l'estranger, ens trobem que prop del 54 % de la població que va sortir de les nostres illes cap a l'exterior d'Espanya estava compresa en aquestes edats l'any 2013 i, a partir d'aquesta data, l'evolució és negativa i disminueix l'emigració d'aquestes edats de manera ràpida i intensa a partir del 2014 passant, per tant, d'un increment de l'emigració d'aquest grup de població del 53,88 % –respecte a les dades de l'any 2008– a una disminució l'any 2019 de -34,88 %.

Per contra, el període que va del 2013 al 2018 ens trobem que els per-

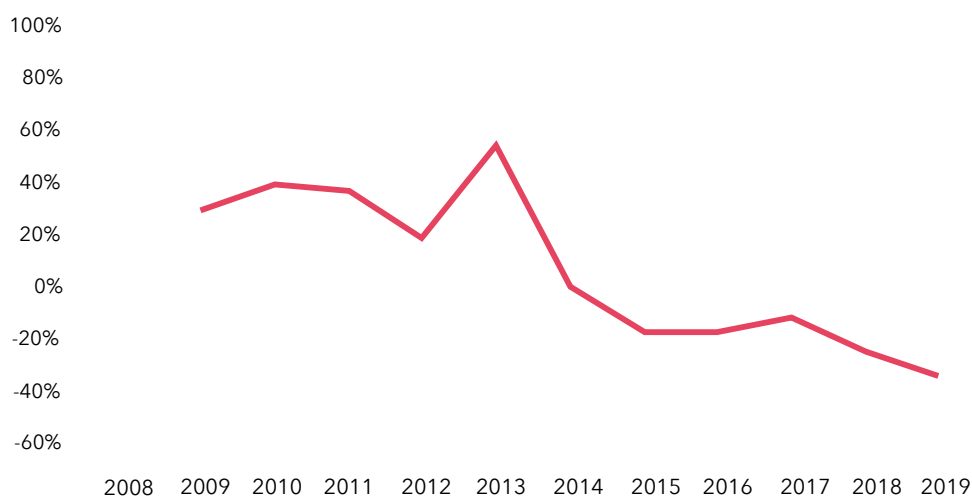
centatges de la població espanyola que va sortir de les Illes Balears, amb l'excepció de l'any 2015, són molt superiors als que presenta l'emigració de les persones espanyoles cap a l'exterior per al conjunt d'Espanya.

Una dada molt interessant és el pes que té el grup de persones de 15-39 anys sobre el conjunt de la població que va emigrar durant aquests anys i l'evolució de les persones compreses en aquesta cohort de 15 a 39 anys durant el període estudiat. Si comparem amb les dades del conjunt d'Espanya, podem veure que, prenent com a referència l'any 2008, el percentatge major de persones compreses entre 15 i 39 anys que emigren cap a l'exterior es produeix l'any 2013 amb prop del 72 % percentatge superior al de la població estrangera de la mateixa edat que presenta un percentatge del 53,88% que se'n van anar de les nos-

Taula 6. Evolució de l'emigració de la població de 15-39 anys de les Illes Balears cap a l'estranger

ANYS	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ DE LA POBLACIÓ 15-39 ANYS
2009	28,99%
2010	38,82%
2011	36,06%
2012	18,05%
2013	53,88%
2014	-0,36%
2015	-17,89%
2016	-17,87%
2017	-12,41%
2018	-25,35%
2019	-34,88%

Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 5. Evolució de l'emigració de la població de 15-39 anys de les Illes Balears cap a l'estranger

Taula 7. Dades evolució emigració de la població de 15-39 anys de les Illes Balears i del conjunt d'Espanya cap a l'estranger

ANYS	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ DE LA POBLACIÓ 15-39 ANYS ILLES BALEARS	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ DE LA POBLACIÓ 15-39 ANYS ESPANYA
2009	28,99%	31,11%
2010	38,82%	62,40%
2011	36,06%	37,14%
2012	18,05%	48,04%
2013	53,88%	71,99%
2014	-0,36%	24,42%
2015	-17,89%	2,89%
2016	-17,87%	-6,08%
2017	-12,41%	-0,80%
2018	-25,35%	-17,60%
2019	-34,88%	-16,01%

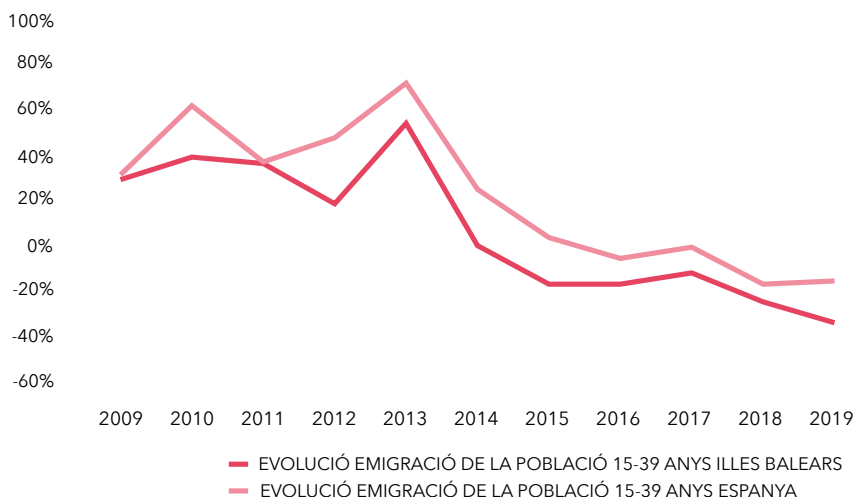
Font: INE i elaboració pròpia

tres Illes. A partir de l'any 2014, com hem vist per a les Illes Balears, es redueixen els percentatges d'emigració si bé el conjunt d'Espanya presenta

una disminució molt inferior a les dades de Balears.

Entre l'any 2008 i 2013 la població d'aquest grup d'edat constituïa més

Fig. 6. Comparació evolució emigració de la població de 15-39 anys de les Illes Balears i del conjunt d'Espanya cap a l'estranger

del 50 % del total de les persones que van sortir de Balears cap a l'exterior d'Espanya, el percentatge comença a disminuir a partir de l'any 2013 fins arribar a una mica més del 40 % en el 2019.

Respecte a l'evolució de l'emigració de les poblacions espanyoles i estrangera en la sortida a l'exterior d'Espanya, prenent com a referència l'any 2008, ens trobem que va ser l'any 2016 quan va sortir el percentatge major de població i que el percentatge disminueix de manera clara a partir de l'any 2018.

Pel que fa a la població estrangera resident a les Illes Balears, el percentatge de població que va sortir cap a l'estranger va assolir el 42 % l'any

2013 disminuint els percentatges de sortida de manera clara a partir d'aquesta data.

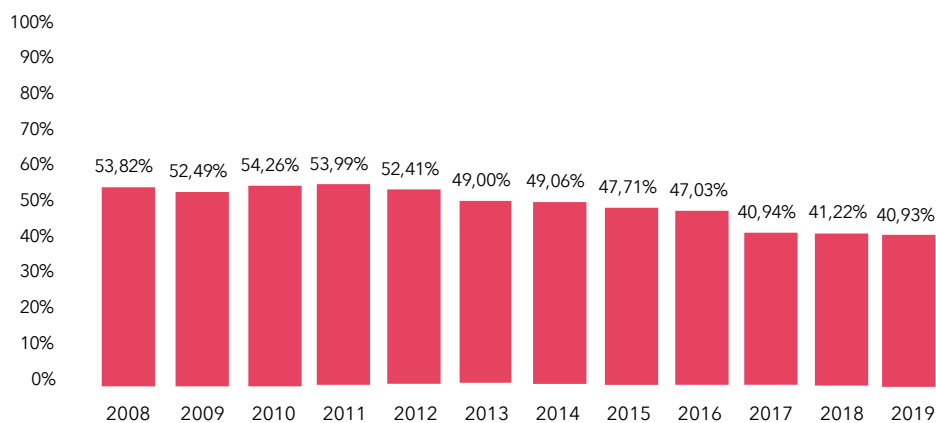
De nou la comparació amb el conjunt d'Espanya ens permet veure que, si bé a grans trets Balears segueix la tendència espanyola quant a l'important pes de la població de 15-39 anys sobre el total de l'emigració, a Espanya aquest grup poblacional presenta percentatges molt més alts i el conjunt de persones que van sortir a l'estranger arriba a ser el 70,25 %.

Si aprofundim en el pes de les persones compreses en les edats de 15 i 39 anys que van sortir de les Illes Balears cap a fora d'Espanya segons el seu origen és important assenyalar l'important volum de la població estran-

Taula 8. Percentatge de l'emigració de la població de 15-39 anys sobre el total de l'emigració cap a l'estranger a les Illes Balears

ANYS	PERCENTATGE EMIGRACIÓ 15-39 SOBRE TOTAL
2008	53,82%
2009	52,49%
2010	54,26%
2011	53,99%
2012	52,41%
2013	49,00%
2014	49,06%
2015	47,71%
2016	47,03%
2017	40,94%
2018	41,22%
2019	40,93%

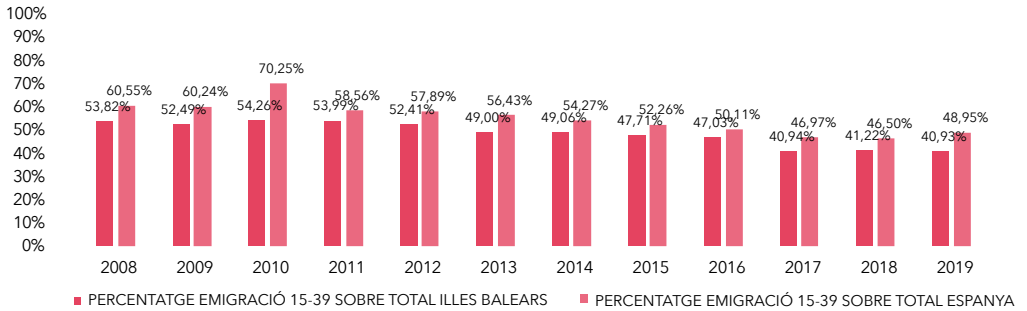
Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 7. Percentatge de l'emigració de la població de 15-39 anys sobre el total de l'emigració cap a l'estranger a les Illes Balears**Taula 9. Comparació dels percentatges de l'emigració de la població de 15-39 anys sobre el total de l'emigració cap a l'estranger a les Illes Balears i conjunt d'Espanya**

ANY	PERCENTATGE EMIGRACIÓ 15-39 SOBRE TOTAL ILLES BALEARS	PERCENTATGE EMIGRACIÓ 15-39 SOBRE TOTAL ESPANYA
2008	53,82%	60,55%
2009	52,49%	60,24%
2010	54,26%	70,25%
2011	53,99%	58,56%
2012	52,41%	57,89%
2013	49,00%	56,43%
2014	49,06%	54,27%
2015	47,71%	52,26%
2016	47,03%	50,11%
2017	40,94%	46,97%
2018	41,22%	46,50%
2019	40,93%	48,95%

Font: INE i elaboració pròpia

Fig. 8. Comparació dels percentatges de l'emigració de la població de 15-39 anys sobre el total de l'emigració cap a l'estranger a les Illes Balears i conjunt d'Espanya

gera davant de la nacional que va sortir cap a l'exterior de les Illes Balears, si bé el pes de la població espanyola va creixent respecte a l'estrangera a partir del 2010, arribant a ser el 30,12 % l'any 2016 sobre el conjunt de persones d'aquestes edats que van sortir de Balears cap a l'exterior d'Espanya.

Quan comparem el percentatge de la població espanyola que sobre el total en aquest grup d'edats va sortir fora d'Espanya procedent de les Illes Balears amb el conjunt d'Espanya ens

trobem que els percentatges són majors a partir de l'any 2010 (a excepció de l'any 2016) disminuint clarament respecte al d'Espanya en el 2019 presentant una diferència respecte al conjunt nacional d'una mica més de 6 punts percentuals.

Resulta molt interessant observar l'increment percentual de l'emigració espanyola del grup poblacional de 15 a 39 anys cap a l'exterior procedent de les Illes Balears. Prenent com a referència l'any 2008, veiem com aquest

Fig. 9. Comparació percentatges emigració de residents nacionals i estrangers de 15-39 anys fora d'Espanya (Illes Balears)

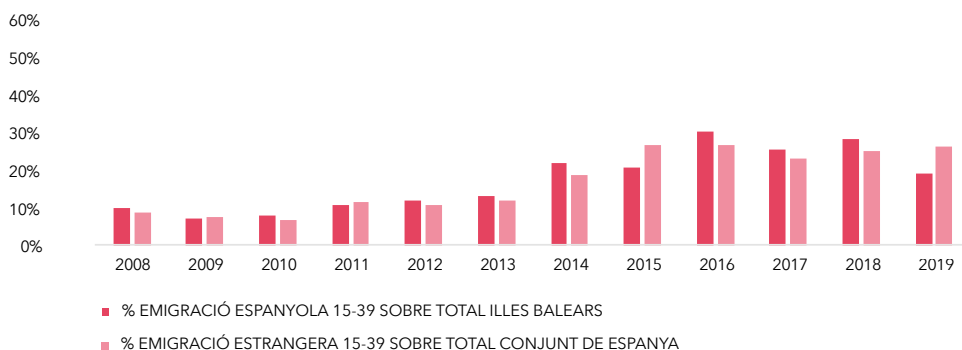
Taula 10. Percentatges emigració de residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya sobre total emigrants (Illes Balears i Espanya)

ANY	% EMIGRACIÓ ESPANYOLA 15-39 SOBRE TOTAL ILLES BALEARS	% EMIGRACIÓ ESPANYOLA 15-39 SOBRE TOTAL CONJUNT D'ESPANYA
2008	9,88%	8,59%
2009	6,97%	7,38%
2010	7,93%	6,70%
2011	10,52%	11,38%
2012	11,93%	10,78%
2013	13,06%	11,75%
2014	21,96%	18,62%
2015	20,39%	26,65%
2016	30,12%	26,63%
2017	25,34%	23,01%
2018	28,16%	25,09%
2019	19,17%	26,30%

Font: INE i elaboració pròpia

percentatge s'incrementa i arriba a superar, l'any 2016 el 150 % respecte a l'any 2008. A partir d'aquesta data els increments van disminuint fins al 26 % l'any 2019. Pel que fa al mateix grup d'edats, observem que el percentatge de la població estrangera que surt de

Balears a l'exterior d'Espanya s'incrementa anualment en percentatges molts més baixos aconseguint el màxim increment l'any 2013 (48,45 %). A partir d'aquesta data els increments són negatius, al 2019 arriben a un creixement negatiu de -41,59 %.

Fig. 10. Comparació percentatges emigració de residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya sobre total emigrants (Illes Balears i Espanya)

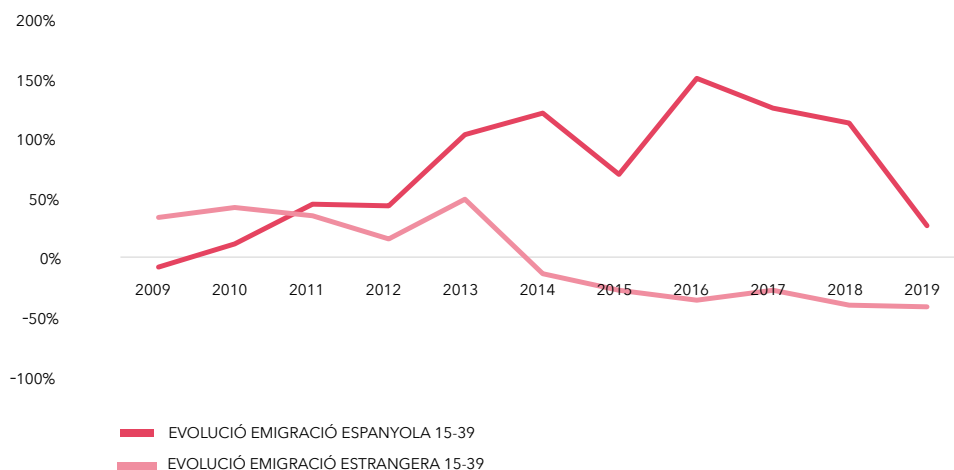
Taula 11. Percentatges emigració de residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya sobre total emigrants (Illes Balears i Espanya)

ANY	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPANYOLA 15-39	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESTRANGERA 15-39
2009	-8,94%	33,15%
2010	11,47%	41,82%
2011	44,95%	35,08%
2012	42,66%	15,36%
2013	103,44%	48,45%
2014	121,56%	-13,72%
2015	69,50%	-27,47%
2016	150,46%	-36,32%
2017	124,77%	-27,44%
2018	112,84%	-40,49%
2019	26,38%	-41,59%

Font: INE i elaboració pròpia

El seguiment dels increments percentuals de la població de 16-39 anys d'origen espanyol que van sortir de les Illes Balears cap a l'exterior d'Es-

panya amb els del conjunt d'Espanya permet comprovar que a Balears, encara que segueixen una tendència semblant als increments percentu-

Fig.11. Comparació evolució percentual migració de residents nacionals i estrangers de 15-39 anys fora d'Espanya sobre total emigrants (Illes Balears)

als, són molt més baixos que per al conjunt d'Espanya i, si bé en el conjunt d'Espanya el màxim increment respecte a l'any 2008 el trobem l'any 2015, amb un 219,14 % respecte a les persones que d'aquest grup d'edat van sortir cap a l'exterior, a Balears el trobem l'any 2016 amb un increment d'un 150,46 % respecte a les sortides de persones espanyoles entre 15-39 anys de l'any 2008. A Espanya es produeix un repunt en aquest grup d'edat –i per a aquesta població emigrant– l'any 2019 d'un 157,09 % mentre que a Balears es redueix l'increment percentual del 2019 respecte al 2008 fins aconseguir el 26,38 %.

Les dades analitzades anteriorment ens permeten comprovar la intensitat i la importància del nombre de persones que amb edats compreses entre 16 i 29 van emigrar des de

les Illes Balears i del conjunt d'Espanya cap a l'exterior.

Aquest increment en nombre i en pes de les persones de 16 a 39 anys sobre el conjunt de l'emigració total és el que els especialistes han denominat el fenomen de la nova emigració espanyola i que, segons el parer dels experts, ve donada per la sortida a l'exterior de les persones joves ben formades, «les perspectives laborals de les quals a Espanya es limitaven a la desocupació o la precarietat».

En la Resolució de 27 de març del 2019, de la Secretaria d'Estat de Migracions, per la qual es publica l'Acord del Consell de Ministres de 22 de març de 2019, pel qual s'aprova el Pla de Retorn a Espanya publicat en el BOE núm. 77 del 30 de març de 2019 s'assenyala que:

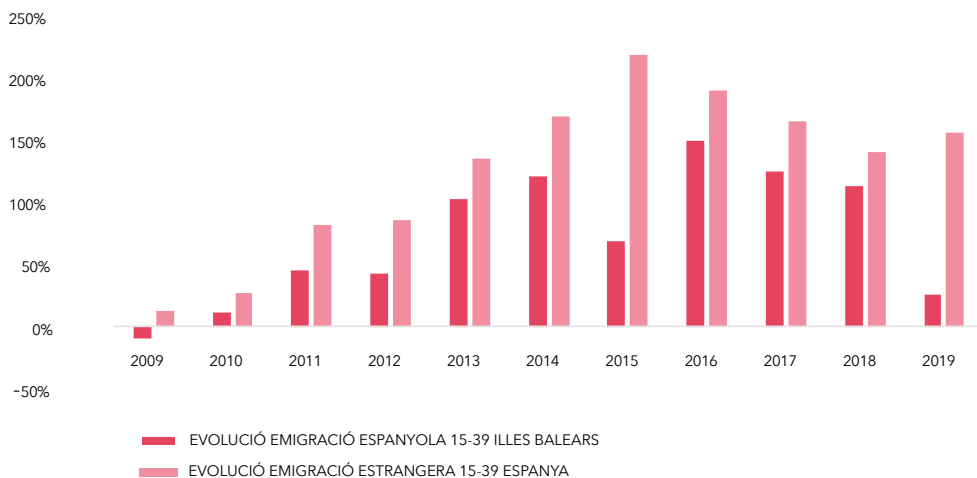
«L'experiència migratòria suposa

Taula 12. Dades evolució percentual emigració de residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya (Illes Balears i conjunt d'Espanya)

ANY	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPANYOLA 15-39 ILLES BALEARS	EVOLUCIÓ EMIGRACIÓ ESPANYOLA 15-39 ESPANYA
2009	-8,94%	12,64%
2010	11,47%	26,68%
2011	44,95%	81,60%
2012	42,66%	85,76%
2013	103,44%	135,11%
2014	121,56%	169,67%
2015	69,50%	219,14%
2016	150,46%	191,02%
2017	124,77%	165,66%
2018	112,84%	140,59%
2019	26,38%	157,09%

Font: INE i elaboració pròpia

Fig.12. Comparació evolució percentual emigració de residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya (Illes Balears i conjunt d'Espanya)

un aprenentatge personal i professional, optar-hi ha de ser una decisió voluntària i no forçada per les circumstàncies. Des de les administracions públiques s'ha d'acompanyar el procés migratori, donant eines perquè sigui el més positiu possible, obrint sempre la porta del retorn per als qui decideixin tornar al nostre país».

El 2014, l'estudi sobre *L'emigració dels joves espanyols en el context de la crisi*, publicat per l'INJUVE, assenyalava entre les seves conclusions que: «Si es porten endavant polítiques actives de retorn a mitjan termini perquè no es produeixi l'arrelament, tindrem una oportunitat com a país per transformar aquesta experiència migratòria en una aportació a l'acompliment professional d'aquests joves i una aportació també a la cultura del país.»

A partir de l'any 2018 i una vegada que sembla que la crisi econòmica comença a remetre, diferents comuni-

tats autònoms així com ajuntaments formulen diferents plans per facilitar el retorn de les persones que han sortit d'Espanya a conseqüència de la crisi econòmica.

6. EL FOMENT DEL RETORN JUVENIL A LES ILLES BALEARS

El 3 de novembre de l'any 2018 el *Butlletí Oficial de les Illes Balears* núm. 138 publicava la Resolució del conseller de Treball, Comerç i Indústria de 31 d'octubre de 2018 per la qual s'aprova la convocatòria per concedir ajuts públics per fomentar el retorn juvenil, cofinançats fins a un 85 % mitjançant el Programa Operatiu d'Ocupació Juvenil per al període 2014-2020 i la Iniciativa d'Ocupació Juvenil. Amb aquesta resolució, el Govern de les Illes Balears se sumava a altres iniciatives desenvolupades per les comunitats autònoms tendents a

facilitar el retorn de les persones d'entre 16 i 40 anys que, a conseqüència del desequilibri entre l'oferta i la demanda d'ocupació, va determinar la sortida de part de la població activa, principalment de persones joves, a altres països amb perspectives d'ocupació més bones.

La justificació d'aquesta resolució es basa en:

1. L'intens nombre de persones compreses entre les edats de 16 a 40 anys que van sortir de les Illes Balears durant els anys de la crisi. La idea de retorn és habitual en els processos d'emigració i, quasi una dècada després de l'inici de la crisi, la població emigrant comença a pensar en tornar al país d'origen. Per tant, iniciat ja el procés de recuperació econòmica a Espanya, en general, i a les Illes Balears, en particular, és el moment de fomentar el retorn de les persones que van emigrar durant els anys de la crisi i procurar els mitjans necessaris perquè els emigrants considerin que el retorn és una opció més bona que romandre al país al qual van emigrar.
2. La recuperació econòmica torna a oferir oportunitats a moltes persones que van emigrar i decideixen retornar. En molts de casos, ho fan amb més experiència professional, amb el consegüent valor afegit personal i per a la societat, de manera que l'emigració no haurà suposat una pèrdua de talent.

A conseqüència del que hem assenyalat, el Govern de les Illes Balears posa en marxa el Pla de Retorn Jove per oferir l'oportunitat de tornar a les persones joves menors de 40 anys que van haver de sortir a l'estranger,

amb l'objectiu que puguin desenvolupar un projecte de vida a la nostra comunitat autònoma i, a més, tornar a la societat balear l'esforç i la inversió efectuada en aquesta generació.

Amb aquests objectius, el Pla de Retorn Jove de les Illes Balears 2018-2022 es constitueix com un pla integral en el qual es preveuen dues línies estratègiques: la primera, competència del Servei d'Ocupació de les Illes Balears, orientada a l'assessorament, l'acompanyament i la mediació a les persones joves emigrades, i la segona, competència de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral, en la qual es dissenyen ajuts econòmics destinats a afavorir el retorn del talent jove mitjançant tres programes de subvencions adreçats a la contractació indefinida, l'inici de l'activitat emprenedora i la compensació de les despeses associades al trasllat des de l'estranger fins a la comunitat autònoma mitjançant el passaport de retorn.

Aquest programa per fomentar el retorn juvenil s'anomenà programa «Tornam», i tenia de termini per iniciar i dur a terme les activitats que se subvencionaven el període comprès entre l'1 de setembre de 2018 al 15 d'octubre de 2019.

Convé tenir en compte que els incentius prevists en els programes 1 i 2 no eren acumulables però si compatibles amb els del Programa 3.

6.1. RESULTATS PROGRAMA «TOR-NAM»

Així doncs, l'any 2018 es va posar en marxa el programa «Tornam» que com hem assenyalat es tractava de un Pla

de Retorn del Talent de les Illes Balears adreçat a joves de Balears que vivien a l'estranger i volien tornar a les illes. El programa es caracteritzava per desenvolupar un servei d'assessorament a persones emigrades en línia, intermediació amb empreses i incentius econòmics per a la contractació indefinida, l'autoocupació i el finançament de les despeses logístiques de mobilitat a través del «Passaport de tornada».

Es tractava, per tant, d'una iniciativa innovadora i implicava l'ús de noves tecnologies per a la intermediació i l'assessorament amb els joves interessats tenint en compte que estan distribuïts arreu del món. Durant l'any 2018 i 2019 97 joves s'han interessat en aquest programa dels quals se té constància que van tornar 54.

Pel que fa a la distribució per edats de les persones interessades, ens trobem que el 25 % eren majors de 30 anys, el 74 % tenien edats compreses entre els 30 i 40 anys i un 1 % eren majors de 45 anys.

Respecte a la titulació, un 90 % tènien titulació superior, un 5 % titulació mitjana i un 5 % sense estudis.

Pel que fa a la distribució de les persones interessades en el programa «Tornam», 6 eren de Menorca, 4 d'Eivissa, i 87 de Mallorca.

7. CONCLUSIONS

Un dels efectes més importants que va produir la crisi econòmica del 2008 a Balears, en particular, i a Espanya, en general, és el canvi dels fluxos migratoris. Si bé en totes les crisis es produeix un descens de les immigracions, així com un retorn de persones immigrants, un fet rellevant és l'emigració d'espa-

nyols i, especialment, de la població compresa entre els 16 i els 40 anys.

Convé tenir en compte que aquest grup d'edats sol ser el que per trobar-se en les edats suposadament més productives és, lògicament, el més procliu a buscar noves oportunitats i, per tant, a sortir fora del lloc d'origen.

Segons el parer de Domingo i Sabater (2013):

«En l'any 2012, l'èxode de joves espanyols amb nivells d'estudis mitjans i alts es va convertir en un fenomen mediàtic [...]. Amb un atur creixent, que aconseguia al 27 % de la població entre 25 i 35 anys en el segon trimestre del 2012, i un futur cada vegada més incert, l'emigració ha estat l'única solució que se'ls ha brindat als joves espanyols, als quals ja s'ha batejat com a "generació perduda".»

En el cas de Balears, hem pogut observar que la dinàmica migracional ha seguit les tendències que trobàvem en el conjunt d'Espanya si bé, prenent com a referència el percentatge d'emigració dels residents nacionals de 15-39 anys fora d'Espanya sobre el total d'emigrants, els percentatges són més alts a Balears que la mitjana Espanyola.

El fet que les polítiques de retorn del talent hagi entrat en les agendes de la política d'ocupació del conjunt d'Espanya, en general, i de Balears, en particular, és sens dubte positiu. Ara bé com assenyala Fanjul (2017):

«Cal desmitificar la idea, tan estesa, que la marxa de professionals espanyols -joves i no tan joves- ha suposat una "pèrdua de talent" per al país [...]. Sens dubte, la situació més desitjable és que aquests professionals tinguin

Taula 13. Característiques del programa Tornam

PROGRAMES	DESCRIPCIÓ	FINANCIACIÓ
1	Subvencions per a la contractació indefinida, adreçades a les empreses que contractin persones joves de fins a 40 anys, que hagin residit o treballat a l'estranger a fi de facilitar-ne el retorn i la incorporació al mercat laboral de les Illes Balears.	Aquests ajuts estan cofinançats fins a un 85 % per mitjà del Programa Operatiu d'Ocupació Juvenil per al període 2014-2020 i de la Iniciativa d'Ocupació Juvenil, eix 5, objectiu específic 8.2.4, en el cas que les persones contractades siguin persones de 16 a 29 anys desocupades i inscrites en el Sistema Nacional de Garantia Juvenil. En un altre cas, els ajuts es financen amb fons propis de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears durant l'any 2018 i amb fons cofinançats en un 50 % per mitjà del Programa Operatiu de les Illes Balears 2014-2020 dins l'objectiu temàtic 8.1.3 durant l'any 2019.
2	Subvencions per a l'inici de l'activitat emprenedora adreçades a les persones joves de fins a 40 anys, que hagin residit o treballat a l'estranger i vulguin exercir una activitat econòmica per compte propi a les Illes Balears.	Aquests ajuts estan cofinançats fins a un 85 % per mitjà del Programa Operatiu d'Ocupació Juvenil per al període 2014-2020 i de la Iniciativa d'Ocupació Juvenil, Eix 5, objectiu específic 8.2.3, en el cas que les persones que s'estableixen com a treballadores o treballadors autònoms siguin persones majors de 16 anys i menors de 30 anys desocupades i inscrites en el Sistema Nacional de Garantia Juvenil). En un altre cas, els ajuts es financen amb fons propis de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.
3	Passaport de retorn, consistent en un ajut destinat a compensar les despeses associades al trasllat de la residència habitual des de l'estranger fins a les Illes Balears de persones joves de fins a 40 anys, que hagin residit o treballat a l'estranger i que vulguin retornar a les Illes Balears per fixar-hi la residència habitual i exercir la seva activitat professional bé per compte aliè o bé per compte propi.	Aquests ajuts estan cofinançats amb fons propis de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en ambdues anualitats.

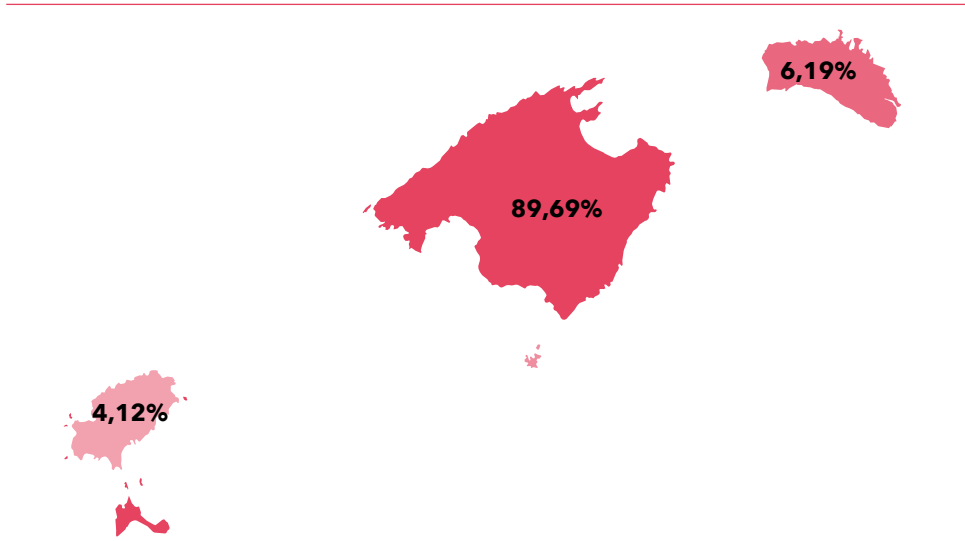
Font: SOIB

l'opció de triar si es queden a Espanya o si prefereixen anar-se a l'estranger. Però no ha estat el cas, aquesta opció no ha existit. Per a nombroses persones l'única via per trobar una feina ha estat sortir fora. No cal parlar, per tant,

de pèrdua de talent per a l'economia espanyola, ja que aquesta es mostrava incapaç d'utilitzar aquest talent."

També resulta interessant una de les hipòtesis que planteja Navarrete (2014) en la seva anàlisi sobre l'em-

Mapa 1. Distribució percentual de les persones interessades en el programa «Tornam» segons illes

Font: SOIB i elaboració pròpia

gració dels joves espanyols en el context de la crisi:

«També l'estudi sociològic ha hagut d'afrontar la trobada amb una realitat social que afecta especialment els joves, en la qual apareixen els senyals (a vegades en el rerefons, a vegades en la superfície) del que O. Beck (2008) denomina canvi paradigmàtic, o pas de la conceptualitat nacional a un marc conceptual cosmopolita, consideració metodològica que aquest autor considera necessària perquè la sociologia pugui complir amb la funció de ciència de la realitat que reclama per a si. El nou paradigma, de ser tingut en compte, implicaria començar a pensar en el concepte de generació deixant enrere el nacionalisme metodològic i començant a pensar en una constel·lació de generacions de caràcter transnacional, alguna cosa que en el

nostre estudi hem albirat en preguntar als joves, que expressen el seu desitgi de parlar d'una "comunitat internacional"».

Durant la redacció d'aquest article Espanya ha viscut una crisi sanitària, conseqüència de la pandèmia de la covid-19 que, sens dubte, portarà –ja està portant– conseqüències econòmiques i sociolaborals. Caldrà veure quina serà la conseqüència sobre els moviments migratoris quan s'aixequin les limitacions de moviment, així com durant el temps en què duri el procés de recuperació de l'economia conseqüència dels mesos de confinament i si les polítiques de retorn es mantindran com una de les polítiques actives d'ocupació especialment en la població jove.

Acabo aquest article i disposat a tancar el word aixeco la mirada i, casualment, *Paula*, el llibre d'Isabel

Allende, em crida l'atenció. Hi vaig llegir fa temps la frase següent:

«Aprendí pronto que al emigrar se pierden las muletas que han servido de sostén hasta entonces, hay que comenzar desde cero, porque el pasado se borra de un plumazo y a nadie le importa de dónde uno viene o qué ha hecho antes.

Sigui quina sigui la causa per la qual els joves espanyols van sortir d'Espanya en el període estudiat, la veritat és que la decisió d'emigrar és sempre una decisió difícil de prendre.

Referències bibliogràfiques

- *Boletín Oficial del Estado* nº 77, Resolució de 27 de març de 2019, de la Secretaria d'Estat de Migracions, per la qual es publica l'Acord del Consell de Ministres de 22 de març de 2019, pel qual s'aprova el Pla de Retorn, p. 32994-33085
- *Butlletí Oficial de les Illes Balears*, núm. 138, Resolució del conseller de Treball, Comerç i Indústria de 31 d'octubre de 2018 per la qual s'aprova la convocatòria per concedir ajuts públics per fomentar el retorn juvenil, cofinançats fins a un 85 % per mitjà del Programa Operatiu d'Ocupació Juvenil per al període 2014-2020 i de la Iniciativa d'Ocupació Juvenil, eix 5, objectius específics 8.2.3 i 8.2.4, i en un 50 % mitjançant el Programa Operatiu FSE Illes Balears 2014-2020, objectiu específic 8.1.3; 3 de novembre de 2018, p. 37153-37172.
- Domingo, A. i Sabater, A. (2013). Crisis económica y emigración: la perspectiva demográfica. A: AjA, E., Arango, J. i Oliver, J. (ed.). *Inmigración y crisis: entre la continuidad y el cambio. Anuario de Inmigración en España* (pp.70-89). Barcelona: Fundación CIDOB.
- Fanjul, E. (2017). *¿Tiene sentido incentivar el retorno del talento que se fue al exterior?* [consulta 31/07/2019] <https://blog.realinstitutoelcano.org/incentivar-retorno-talento-exterior/>
- INE. Estadísticas de migraciones. [4 al 8 de mayo 2020] https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736177000&menu=resultados&idp=1254735573002#!-tabs-1254736195353
- Ministerio de trabajo, migraciones y seguridad social. Planes de retorno a España [17/08/2020] http://www.mites.gob.es/es/mundo/consejerias/alemania/webempleo/es/cuando-vuelvas-espanya/Anexos/PLANES_DE_RETORNO_A_ESPANA.pdf
- Navarrete L. (coord.) (2014). *La emigración de los jóvenes españoles en el contexto de la crisis. Análisis y datos de un fenómeno difícil de cuantificar*. Informe Técnico. INJUVE, Madrid.